

Abdullah Sabri Aytaç (1870-1950)

Abdullah Sabri Aytaç, 1870 yılında Devrek'te doğmuştur. Babası Halveti Dergâhı Postnişini Hacı Mehmet Efendi annesi ise Dudu Hanım'dır. Devrek Rüştüye'sinde eğitim gördükten sonra İstanbul Bayezid Camii Medresesi'ne devam ederek 1896 yılında müderris olmuştur. Babasının ölümü üzerine Dergâhta onun görevini üstlenmiştir. Devrek'te Cihadiyye ve Cami-i Cedid Medreselerinde müderrislik yapmıştır. Ayrıca Devrek Kazası İdare Meclis Üyeliği ile Bolu Livası Azalığı görevlerinde bulunmuştur. 1910 yılında Kastamonu Vilayeti Meclisi üyeliğine seçilmiştir. 1911 yılında Devrek Müftülüğü'ne tayin edilmiş 1916 yılında ise Kastamonu Bidayet Mahkemesi üyeliğine seçilmiştir.

İleri görüşlü bir din adamı olan Devrek Müftüsü Abdullah Sabri Bey, Millî Mücadele'nin daha ilk günlerinde Mustafa Kemal Paşa'ya inanmış, kurtuluş mücadelesine verdiği destekle bölgede dikkat çeken bir isim olmuştur. 20 Mayıs 1919'da faaliyete geçen ve Zonguldak ve havalisinin ilk direniş örgütü olan Devrek Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin kuruluşunda görev almıştır. Devrek halkının Kuva-yı Milliye'ye destek vermesi için çalışmıştır. Zonguldak ve Ereğli'yi işgal eden Fransa'ya karşı halkı bilinçlendirmek için camilerde ve meydanlarda yaptığı konuşmalarla bölge halkını direnişe çağırmıştır. Örneğin, Devrek Millet Bahçesi'nde yapılan bir mitingde kürsüden cemaate seslenerek ülkede bir kurtuluş mücadelesinin başladığını, vatani hep birlikte kurtarmak için *"alacağınız bir karar ve çekeceğiniz telgrafla kadınıımız, kızımız, topumuz, tüfeğimizle Mustafa Kemal'in yanında yer almamız"* diyerek Millî Mücadele'ye destek istemiştir.

İngilizler tarafından 16 Mart 1920'de İstanbul'un resmen işgali üzerine Mebusan Meclisi kapatılınca Temsil Heyeti Başkanı sıfatıyla Mustafa Kemal Paşa derhal Ankara'da olağanüstü yetkilere sahip ulusal bir meclis toplamak için çağrıda bulunmuştur. Milletvekilliği için seçimlerin yapılmasını istemiştir. İşgal altındaki ülkede en örgütlü siyasal grup olan Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri seçimlere ilgi göstermiş ve aday listelerini hazırlamışlardır. I.TBMM için Bolu Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin mebus adayları arasında Devrek Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti kurucusu ve Devrek Müftüsü sıfatıyla Abdullah Sabri Efendi'ye de yer verilmiştir. Bolu Sancağı'nda mebus seçimleri 1 Nisan 1920'de yapılmıştır. Bolu Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti adayları olan Cevat Abbas (Gürer), Tunalı Hilmi, Fuat (Umay), Nuri (Aksu), Hacı Abdullah Sabri (Aytaç), Abdülvahap ve Mehmet Şükrü (Güleç) Bey milletvekili seçilmişlerdir. Seçimlerde 180 oy alan Abdullah Sabri Bey, 4 Nisan 1920 tarihli mazbatasını alarak Meclisin açılışı için 11 Nisan 1920'de Gerede üzerinden Ankara'ya gitmiştir.

Bir taraftan Meclisin açılışı için çalışmalar yürütülürken bir taraftan da Ankara'nın gündeminde İstanbul Hükümeti'nin atadığı Şeyhülislam Dürrizade Abdullah Efendi'nin Kuva-yı Milliye aleyhine ve başta Mustafa Kemal Paşa olmak üzere Millî Mücadele taraftarlarına karşı 11 Nisan 1920'de yayınladığı fetva vardır. Devrek Müftüsü Abdullah Sabri Bey de Millî Mücadele'yi destekleyen Ankara Müftüsü Rifat (Börekçi) Bey'in başkanlığında çok sayıda kadı, müftü ve

müdürlüklerden oluşan bir komisyon tarafından hazırlanan ve 152 din adamının imzaladığı karşı fetvayı imzalayan din adamlarından biri olmuştur. Ankara Fetvası olarak da geçen karşı fetva 19-22 Nisan 1920 tarihleri arasında Hakimiyet-i Milliye, Öğüt, Açıksöz gibi Milli Mücadele taraftarı gazetelerde yayınlanmıştır. Böylece Abdullah Sabri Bey gibi din adamlarının desteğiyle Millî Mücadele’de birliğin sağlanmasında önemli bir adım atılmıştır.

Millî Mücadele’nin başında Abdullah Sabri Bey’in memleketi olan Devrek, Bolu’ya bağlı bir kaza statüsüne sahipken Temsil Heyeti Başkanı Mustafa Kemal Paşa’nın talimatıyla 20 Nisan 1920 tarihinde Hendek-Düzce-Bolu bölgesindeki ayaklanmaları kontrol altına almak için Ereğli ve Bartın’la birlikte Kastamonu’ya bağlanmıştır. Bolu mebusu seçilen Devrekli Abdullah Sabri Bey görevine devam etmiş ve Bolu mebusu olarak 23 Nisan 1920 günü Meclisin açılış töreninde hazır bulunmuştur. Şeriye ve Evkaf, İrşad komisyonlarında görev almıştır.

TBMM’nin açıldığı günlerde Bolu ve çevresinde isyan yaşandığından Abdullah Sabri Bey din adamı olarak seçim bölgesindeki halkı yatıştırma ve işgaller karşısında halkı bilinçlendirmede önemli bir görev üstlenmiş ve izinli olarak bir süre Devrek’te bulunmuştur. Bölgedeki miting heyetlerinin çağrısıyla çevresini aydınlatmak ve Fransız işgali altında olan Zonguldak’ın kurtuluşu için kendisine dini ve millî vazife verilen Bolu Mebusu Abdullah Sabri Bey’in bir süre daha Devrek’te kalması talep edilmiştir. Bunun üzerine Devrek Kaymakamı Şükrü Bey, 26 Haziran 1920 tarihli telgrafla durumu Meclis’e bildirmiştir. TBMM’nin 8 Temmuz 1920 tarihli oturumunda Abdullah Sabri Bey’in seçim bölgesinde kalması için yöre halkından gelen istek görüşülmüştür. Yapılan oylama sonucunda Abdullah Sabri Bey’e seçim bölgesinde bir süre daha kalması için TBMM’ce izin verilmiştir. Bu görevini yerine getirdikten sonra Abdullah Sabri Bey Ankara’ya dönmüş ve yeniden meclis çalışmalarına katılmıştır.

Abdullah Sabri Bey’in milletvekilliği yaptığı birinci dönem TBMM’de 3 tavrı, 2 teklifi ve bir de İdare-i Vilayat Kanunu ile Tedrisat-ı İbtidaiye Kararnamesi’nin tadili nedeniyle yaptığı bir konuşması mevcuttur. TBMM’de Binci Grup üyesidir. Medrese eğitimi gördüğü ve Devrek’te bir süre müdürlük de yaptığı için Abdullah Sabri Bey ülkedeki eğitim meselelerine vakıf bir mebusur. Birinci dönem TBMM milletvekillerinin gelecekte beklediklerine dair Meclis Evrak ve Tahrirat Müdürü Necmettin Sahir Bey tarafından yapılan bir ankette 15-16 Nisan 1922’ tarihinde verdiği cevapta eğitim meselelerine dikkat çekmiştir. Medreselerin ıslahı konusunu vurgulamıştır. Abdullah Sabri Bey, okul sayılarındaki düşüklük ve okulsuzluğun sonraki kuşakların gelecek umudunu bilgisizliğe sürükleyeceği, eğitim sisteminin bilim ve kültürle şekillendirilmesi ve bu konuda uzman kişilerin görüşlerine başvurulması gerektiğine dair görüş bildirmiştir. Aydın bir din adamı olarak öne çıkan Abdullah Sabri Bey Millî Mücadele’nin “feyizdar ve semeredar” olmasını ve ülkenin geleceğini, eğitim sisteminin bilim ve kültürle yeniden şekillendirilmesine bağlamıştır. TBMM’nin 24 Ekim 1923 tarihli oturumunda Millî Mücadele’ye verdiği destekten dolayı milletvekillerine verilen yeşil şeritli İstiklal Madalyası ile taltif edilmiştir.

Devrekli Abdullah Sabri Bey, 1923 yılına kadar ilk TBMM’de Bolu mebusu olarak görev yapmıştır. Milletvekilliği görevi sona erince memleketi Devrek’e dönmüş bundan sonra siyasetin dışında kalmıştır. Evli, dokuz çocuk babası olan Abdullah Sabri Bey Arapça bilmektedir. 1934 tarihli Soyadı Kanunu ile “Aytaç” soyadını almıştır. Din adamı, eğitimci ve siyasetçi kimliği ile Millî Mücadele döneminin öne çıkan isimlerinden biri olan Abdullah Sabri Aytaç 8 Ocak 1950’de Devrek’te vefat etmiştir.

Nuray ÖZDEMİR TIRYAKI

KAYNAKÇA

Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Otuzuncu İçtima, Birinci Celse, 8 Temmuz 1920.

İlk Meclis Birinci Dönem TBMM Milletvekillerinin Gelecekte Bekledikleri Anketi, TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, Ankara 2004.

KARAKÖK, Tunay, "Zonguldak'ta Millî Mücadele Destekçisi Bir Müftü: Devrek Müftüsü Hacı Abdullah Sabri (Aytaç) Efendi", **Birey ve Toplum**, Cilt:2, Sayı:2, Bahar 2012, s.145-161.

KILIÇ, Fahri, "Bolu Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti ve Faaliyetleri", **AİBÜ Eğitim Fakültesi Dergisi**, 11/1 (2011): s.29-37.

KONUĞU, Enver, "Bolu Bölgesine Ait Millî Mücadele Kronolojisi", **Atatürk Devrimleri Enstitüsü Dergisi**, S.1/1, Temmuz 1978, s. 28-29.

SARIKOYUNCU, Ali, **Millî Mücadelede Din Adamları**, C.I-II, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2020.

SARIKOYUNCU, Ali, Zonguldak ve Çevresinde Müdafaa-ı Hukuk Çalışmaları", **Atatürk Yolu Dergisi**, Cilt:3, Sayı:9, Eylül 1992, s.27-51.

T B M M

Arşivi,

Erişim:

15.08.2022,https://cdn.tbmm.gov.tr/TbmmWeb/eYayin/GAZETELER/WEB/MAZBATALAR/TBMM/d01/SM_59_1_1.pdf.

Türk Parlamento Tarihi Milli Mücadele ve TBMM I.Dönem 1919-1923, 3.Cilt, Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları, Ankara 1995.

YILMAZ, Celal, **Millî Mücadele'de Dertli Gazetesi**, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1991.

28/10/2024 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/abdullah-sabri-aytac-1870-1950/?pdf=7330> adresinden erişilmiştir